

**ТЕМА 1. ЗНАЧЕННЯ АНАЛІЗУ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЙОГО
РОЛЬ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ**

- 1. Наукові основи і філософське розуміння аналізу господарської діяльності як складової економічного аналізу**
- 2. Зміст, функції та завдання аналізу господарської діяльності (АГД)**
- 3. Місце та роль аналізу господарської діяльності (АГД) в системі управління підприємством**

Аналіз (від грецького *analysis* – розкладання об'єкту, що вивчається, на частини, на властиві цьому об'єкту складові) в загальному розумінні цього терміну є одним із методів пізнання явищ, предметів і процесів у природі та суспільстві.

Особливості аналізу, як методу пізнання об'єктивної дійсності:

не ідентичне поняттю “аналіз”, під яким розуміють синонім поняття “дослідження”;

в основу аналізу покладено діалектичний метод дослідження ;

аналіз суспільних явищ і процесів вимагає інших прийомів, переважно абстрактних, які дозволяють уявно поділити явища, що розглядаються, на складові елементи;

аналітичне розчленування цілого, складного не може бути довільним;

*аналіз виступає в діалектичній, суперечливій єдності з поняттям “синтез” (від гр. – *synthesis*) – поєднання раніше розподілених елементів досліджуваного об'єкту в єдине ціле.*

Діалектичний тандем аналіз – синтез (“*analysis* – *synthesis*”), який використовується в наукових дослідженнях, також називають аналізом у широкому розумінні цього терміну як способу пізнання предметів і явищ навколишнього середовища, який ґрунтується на розчленуванні цілого на складові частини та вивченні їх в усій різноманітності зв’язків і залежностей.

Аналіз господарської діяльності – це система спеціальних знань для дослідження стану та зміни явищ і процесів господарської діяльності у їх взаємозв'язку та взаємообумовленості, з метою забезпечення цільового управління ними.

1

Дослідження причинно-наслідкових зв'язків зміни та розвитку явищ і процесів господарського життя

АГД не тільки дає характеристику явищам і процесам та оцінює їх стан, а проводить глибоку об'єктивну діагностику причин, що їх зумовлюють і визначають характер зміни і розвитку. Важливим тут є виявлення сукупності причин та оцінка їх зв'язку

2

Об'єктивна оцінка ефективності розвитку економічних формувань щодо створених умов внутрішнього та зовнішнього економічних середовищ

Прибутковість і конкурентоспроможність за поточними та стратегічними цілями є основними критеріями оцінки економічних формувань будь-якого рівня. Необ'єктивна, нереальна аналітична оцінка більш шкідлива для прийняття управлінських рішень, ніж відсутність аналізу взагалі та інтуїтивне управління. Об'єктивність аналізу залежить від реальності інформаційної моделі та наукової методики досліджень

3

Багатоваріантне, багатоаспектне аналітичне забезпечення цільових запитів користувачів

АГД забезпечує "прозорість" висновків і пропозицій, що сприяє застосуванню економічних методів управління, основою яких є мотивація та інтерес, тобто досягається переконливість оптимального вибору

Рис. 1. Визначальні риси АГД

Базуючись на теорії пізнання, аналіз господарської діяльності забезпечує практичну корисність діяльності людини, дозволяє раціонально обґрунтувати не тільки поточну діяльність, але й найближчу перспективу розвитку суб'єкта господарювання.

Зміст АГД становить комплексне та взаємопов'язане дослідження процесів і явищ господарської діяльності підприємств та їх структурних підрозділів, визначення на цій основі причинно-наслідкових зв'язків і тенденцій розвитку з метою обґрунтування та оцінки ефективності управлінських рішень

У загальному вигляді зміст аналізу визначають:

- а) мета аналізу;
- б) виявлення та узгодження цілей і завдань аналізу, термінів виконання, кола спеціалістів-аналітиків;
- в) оцінка ситуації, що склалася, вивчення причинно-наслідкових зв'язків об'єкта, ступенів і напрямів впливу окремих факторів, оцінка основних економічних показників функціонування об'єкта;
- г) вивчення умов, які позитивно та негативно впливають на кінцеві та проміжні результати, пошук варіантів розв'язання проблеми та їх зіставлення;
- д) підготовка одного чи декількох варіантів господарських рішень.

У процесі аналізу господарської діяльності реалізуються його три основні функції:

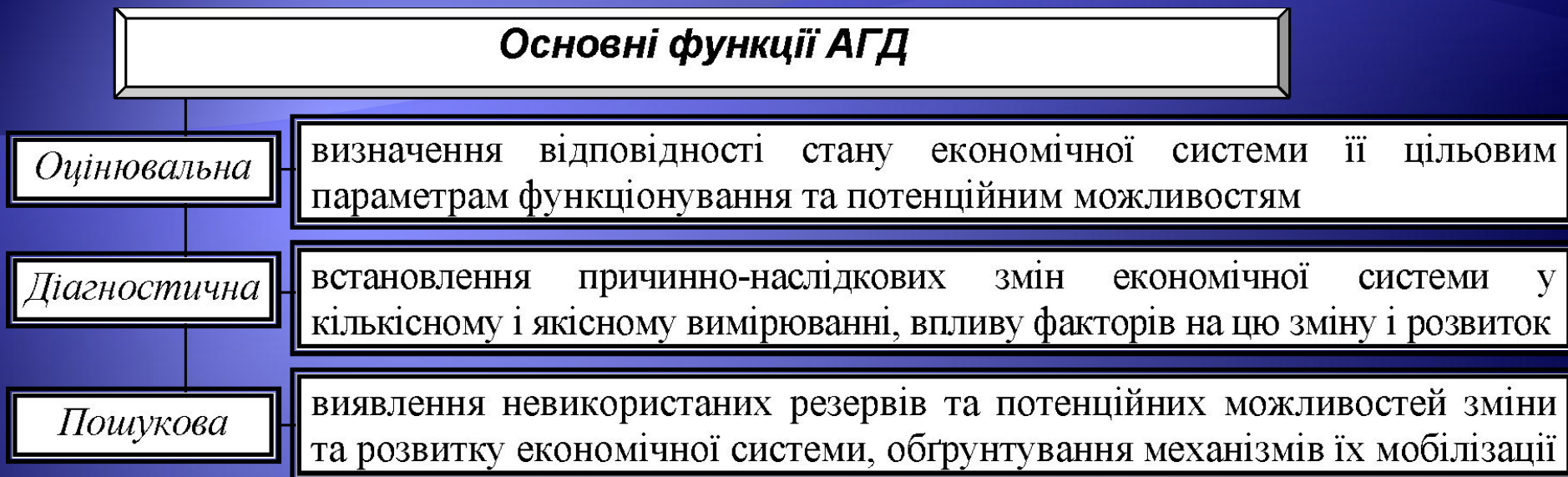

Рис. 2. Основні функції АГД

Таблиця 1. Основні завдання АГД

№ з/п	Завдання	Зміст завдань
1	Підвищення науково-економічної обґрунтованості цільових програм, бізнес-планів, нормативних планів, прогнозів і нормативів (в процесі їх розробки); сприяння покращанню системи планування, менеджменту	Досягається здійсненням детального ретроспективного АГД; побудова тимчасових рядів за значний період дозволяє встановити певні економічні закономірності в господарському розвитку. Ретроспективний і поточний аналіз завершуються перспективним (прогнозним) аналізом, що є основою для розрахунку прогнозних показників. Отже, бізнес-плани, прогнози докладно обґрунтовуються необхідними економічними розрахунками
2	Об'єктивне та всебічне дослідження та оцінка виконання планів і дотримання нормативів	За даними обліку і звітності здійснюється контроль виконання встановлених бізнес-планів і дотримання нормативів. На промислових підприємствах, наприклад, досліджується виконання виробничої програми за кількістю й асортиментом випуску, якістю, реалізацією продукції тощо. В торгівлі основну увагу звертають на обсяг оптового і роздрібного товарообігу, його асортиментну структуру
3	Визначення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу (окремо та в сукупності); сприяння впровадженню в практику роботи підприємства науково-технічних розробок і провідних методів господарювання	Окремо досліджується ефективність використання засобів і предметів праці (будівель і споруд, технологічного обладнання, інструментів, сировини і матеріалів); робочої сили (за чисельністю і професійним складом працівників, основного, додаткового, обслуговуючого персоналу, продуктивності праці тощо); фінансових ресурсів у їх сукупності (тобто власних і залучених, основних і оборотних)
4	Об'єктивна і всебічна оцінка роботи підприємства і його підрозділів за певні проміжки часу	Проводиться виявлення позитивних і негативних чинників, що впливають на роботу об'єкту, який аналізується, визначення кількісного розміру їх дії; підготовка даних щодо перспективи розвитку на наступні періоди. У цьому виявляється органічний зв'язок АГД діяльності підприємства з реальним і обґрунтованим плануванням його роботи
5	Виявлення і вимірювання внутрішніх резервів (на всіх стадіях виробничого процесу)	Здійснення АГД виправдовує себе повною мірою тільки тоді, коли приносить реальну користь. Дійсна користь полягає у виявленні невикористаних резервів на всіх стадіях виробничого процесу; в порівнянні з досягнутим рівнем, збільшення випуску продукції та підвищення її якості, поліпшення використання виробничих ресурсів і зниження собівартості продукції, підвищення рентабельності та збільшення прибутку підприємства; розробці заходів щодо їх використання. Реалізація даного традиційного завдання в сучасній економічній ситуації ускладнюється необхідністю враховувати невизначеність і комерційні ризики, імовірнісний характер подій та їх оцінок, інфляційні процеси тощо
6	Обґрунтування оптимальності управлінських рішень	Успіх господарської діяльності на всіх рівнях управління залежить від своєчасно прийнятих ефективних управлінських рішень. Прийняти правильне управлінське рішення, виявити його раціональність і ефективність можна на підставі попереднього АГД

3.

Рис. 3. Місце аналізу господарської діяльності в управлінні

В системі управління виділяється керуюча і керована системи: *керуюча система* (суб'єкт управління) – сукупність органів, засобів, інструментів і прийомів управління; *керована система* (об'єкт управління) – господарська діяльність.

Керуюча і керована системи пов'язані, знаходяться в постійній взаємодії та представляють замкнутий контур управління.

В процесі управління АГД виступає елементом зворотного зв'язку між керуючою і керованою системами.

Керівний орган передає управлінську інформацію на об'єкт управління, який, змінюючи свій стан, через зворотній зв'язок повідомляє керуючому органу про результати виконання команди і про свій новий стан.

Становлення прямого і зворотного інформаційних потоків в управлінні можливе лише на базі аналітичних досліджень. При цьому, якщо у прямому зв'язку економічний аналіз забезпечує параметри можливого впливу на об'єкт управління, то у зворотному – дає оцінку ефективності такого впливу та доцільності його коригування.

АГД займає проміжне місце, виступаючи як зв'язкова ланка між інформаційним етапом і етапом прийняття рішень, тим самим впливаючи на якість прийнятих управлінських рішень.

Рис. 4. Місце АГД в процесі прийняття управлінських рішень

Необхідність у проведенні аналізу виявляється на таких стадіях прийняття рішень, як: попереднє вивчення господарських явищ і процесів, аналіз реального стану діяльності господарства, вибір варіантів господарських процесів, оцінка відповідності економічного аспекту в підготовлених варіантах рішень іншим аспектам управління, узагальнення або синтез результатів аналізу й обґрунтування управлінських рішень.

Основна мета АГД в управлінні підприємством – виявити причинні зв'язки між подіями (отриманими кінцевими результатами, станом параметрів господарських процесів) і умовами, які призвели до даних подій або які можуть виникнути в майбутньому.

Таким чином, АГД є важливим
елементом в системі управління
виробництвом, дієвим засобом
виявлення внутрішньогосподарських
резервів, основою розробки науково
обґрунтованих управлінських рішень,
інструментом контролю за їх
виконанням.

Тема 2.

ПРЕДМЕТ ТА ВИДИ АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Предмет та об'єкти АГД

2. Принципи АГД

3. Види економічного аналізу

4. Зв'язок АГД з іншими дисциплінами

Сукупним об'єктом аналізу є господарська діяльність підприємства.

Предметом АГД є причинно-наслідкові зв'язки економічних процесів діяльності підприємств.

Тільки розкривши причинно-наслідкові зв'язки різних сторін діяльності, можна досить швидко визначити як зміняться основні результати господарської діяльності за рахунок того чи іншого фактору, провести обґрунтування будь-якого управлінського рішення, розрахувати як зміниться сума прибутку, беззбитковий обсяг продажу, запас фінансової стійкості, собівартість одиниці продукції за умов зміни виробничої ситуації.

*Об'єктами АГД є економічні
результати діяльності
господарюючого суб'єкта, фінансовий
стан, платоспроможність, ліквідність,
фінансові результати, обсяг
виробництва та продажу, собівартість,
забезпеченість трудовими,
матеріальними та фінансовими
ресурсами, характер їх використання.*

2. Принципи АГД:

- принцип науковості*
- принцип системності*
- принцип комплексності*
- принцип періодичності (або регулярності)*
- принцип достовірності, об'єктивності, конкретності, точності.*
- зрозумілість та адекватність тлумачення*
- принцип оперативності*
- принцип дієвості*
- принцип ефективності*

3. Види аналізу

Класифікаційна ознака	Вид аналізу
За суб'єктами (користувачами) аналізу	Внутрішній і зовнішній
За часом дослідження	Попередній (перспективний, стратегічний), оперативний (ситуаційний), ретроспективний (наступний, історичний, "посмертний")
За просторовою ознакою	Внутрішньогосподарський і міжгосподарський
За об'єктами управління	Техніко-економічний, соціально-економічний, економіко-статистичний, економічно-екологічний тощо
За методикою дослідження	Порівняльний, діагностичний, факторний, стохастичний (кореляційний), маржинальний, комерційних ризиків, функціонально-вартісний тощо
За змістом аналізу	Комплексний, локальний, тематичний
За повнотою охоплення об'єктів	Суцільний і вибірковий
За рівнем автоматизації робіт	Ручний, комп'ютеризований, автоматизований